

Vergaderjaar 2007–2008

**31 083**

## **Corporate governance, hedgefondsen en private equity**

**Nr. 24**

### **VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG**

Vastgesteld 4 september 2008

De vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid<sup>1</sup> heeft een aantal vragen voorgelegd aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar aanleiding van de brief van 13 juni 2008 inzake de kabinetsreactie op het SER-advies Evenwichtig Ondernemingsbestuur (Kamerstuk 31 083, nr. 22). De minister heeft deze vragen beantwoord bij brief van 4 september 2008.

Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,  
De Wit

Adjunct-griffier van de commissie  
Esmeijer

<sup>1</sup> Samenstelling:

Leden: van der Vlies (SGP), de Wit (SP), Voorzitter, van Gent (GL), Blok (VVD), Tichelaar (PvdA), van Dijk (CDA), Smeets (PvdA), Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD), Omtzigt (CDA), Van Hijum (CDA), Timmer (PvdA), Koşer Kaya (D66), Jonker (CDA), Ondervoorzitter, Luijben (SP), Ulenbelt (SP), Ortega-Martijn (CU), Blanksma-van den Heuvel (CDA), van der Burg (VVD), Koppejan (CDA), van Dijk (PVV), Spekman (PvdA), Thieme (PvdD), Karabulut (SP), Vos (PvdA) en Vacature (algemeen).

Plv. leden: van der Staaij (SGP), Gerkens (SP), Sap (GL), de Krom (VVD), Heerts (PvdA), Smilde (CDA), Depla (PvdA), Aptroot (VVD), Sterk (CDA), Willemse-van der Ploeg (CDA), Dijsselbloem (PvdA), Pechtold (D66), Spies (CDA), Irrgang (SP), Lempens (SP), Cramer (CU), Biskop (CDA), Kamp (VVD), Joldersma (CDA), Fritsma (PVV), Tang (PvdA), Ouwehand (PvdD), Gesthuizen (SP), Heijnen (PvdA) en Weekers (VVD).

## **Opmerkingen en vragen van de leden van de PvdA-fractie**

1

*Wat is er de oorzaak van dat in de beeldvorming het SER-advies «Evenwichtig Ondernemingsbestuur» vooral gaat over de positie van het vennootschappelijke enquêterecht, terwijl het in de eerste plaats had moeten gaan over de positie van de werknemers? Houdt dit verband met diverse verschillen van mening? Hoe zien deze verschillen van mening eruit? Kan de regering er een overzicht van geven? verschillen van mening?*

De kern van de adviesaanvraag van het kabinet was of de positie van werknemers in de onderneming versterking behoeft en hoe dit gerealiseerd kan worden, zodanig dat de belangen van werknemers voldoende worden meegewogen bij de besluitvorming in en over Nederlandse ondernemingen. Het kabinet heeft de SER verzocht in het advies ook aandacht te schenken aan de toegang tot het enquêterecht in het kader van de versterking van de positie van werknemers. Toegang tot het enquêterecht (reeds mogelijk voor vakbonden die hierin kunnen samenwerken met ondernemingsraden), geeft werknemers de mogelijkheid om vermeende misstanden in het beleid van de vennootschap voor te leggen aan de rechter. De SER heeft uit eigen beweging ook andere aspecten van het enquêterecht aan de orde gesteld. Het kabinet is van mening dat de aandacht die de SER heeft besteed aan het enquêterecht niet ten koste is gegaan van het beantwoorden van de vragen die het kabinet in de adviesaanvraag heeft gesteld.

Op enkele punten bestond verschil van mening binnen de SER. Voor een overzicht van de meningsverschillen wordt verwezen naar de samenvatting die deel uitmaakt van het advies.

2

*Hoe beoordeelt de regering de deelname van de VEB en Eumedion aan deze SER-adviescommissie? Door wie zijn zij aangezocht? Is in de toekomst denkbaar dat de aandeelhouders opnieuw worden gevraagd om deel te nemen aan SER-adviescommissies? Bij welke onderwerpen ligt dit voor de hand?*

Het komt steeds vaker voor dat de SER overige belanghebbenden (naast werknemers- en werkgeversvertegenwoordigers) betreft bij de totstandkoming van een advies. Het is dan ook op initiatief van de SER geweest dat VEB en Eumedion als adviserende leden – respectievelijk de kleine en institutionele aandeelhouders vertegenwoordigend – in casu zijn betrokken. Het is waardevol voor het kabinet als ook de opinie van andere belanghebbenden dan die vertegenwoordigd in de SER, in het SER-advies tot uiting komt. Of in de toekomst aandeelhouders opnieuw worden gevraagd om deel te nemen aan de totstandkoming van een SER-advies is ter beoordeling aan de SER. Mochten de aandeelhouders worden uitgenodigd dan is het aan hen of zij ook weer willen deelnemen aan een SER-advies en zo ja op welke wijze.

3

*Heeft het consultatief overleg van 6 november 2007, tussen de regering en de Commissie Evenwichtig Ondernemingsbestuur, nog tot aanpassing van de advies geleid? Zo ja, op welke punten?*

Het consultatief overleg van 6 november 2007 had tot doel het kabinet, dat de SER had verzocht het advies in oktober 2007 te mogen ontvangen, op de hoogte te stellen van het tot dan toe bereikte resultaat van de beraadslagingen. Op enkele punten is door het kabinet een verduidelijking

gegeven. Er is dus over en weer informatie uitgewisseld. Het was niet de bedoeling om middels een consultatief overleg invloed uit te oefenen op de inhoud van het advies. Dit is ook niet het geval geweest. De aanpassingen in het advies die zijn doorgevoerd na het consultatief overleg, zijn het resultaat van de raadpleging van de achterbannen van de organisaties die in de SER vertegenwoordigd zijn, die eerst na het consultatief overleg heeft plaatsgevonden.

4

*Kan de regering nader ingaan op het verschil in de positie van de werknemers in de vennootschap en de positie van de werknemers in de onderneming? Om welk verschil gaat het hier?*

In de adviesaanvraag is zowel gerefereerd aan de positie van werknemers in de *onderneming* als over hun positie in de *vennootschap*, zonder dat hierin onderscheid werd gemaakt. De SER heeft dat onderscheid wel gemaakt. Wat betreft het begrip «onderneming» verwijst de SER naar de definitie hiervan in artikel 1 van de Wet op de ondernemingsraden (hierna te noemen WOR).<sup>1</sup> De WOR kent aan de werknemers in de onderneming medezeggenschap toe ten aanzien van aangelegenheden de onderneming betreffende. Een onderneming in de zin van de WOR kan in stand worden gehouden door een vennootschap. Een (naamloze of besloten) vennootschap kan een enkelvoudige, zelfstandige vennootschap zijn of deel uitmaken van een concern en als zodanig «dochtermaatschappij» zijn of als «moedermaatschappij» (holding) aan het hoofd staan van een concern. Wat betreft de positie van werknemers in de *vennootschap* heeft de SER de invloed van werknemers op de inrichting van bestuur en toezicht in de vennootschappelijke verhouding voor ogen gehad.

5

*Waarom heeft de raad zich vooral gericht om de beursvennootschappen en niet op de structuurvennootschappen en overige vennootschappen? Is het waar dat deze circa 150 beursgenoteerde bedrijven maar een beperkt deel van de Nederlandse economie uitmaken? Welk deel precies? Vertegenwoordigen de structuurvennootschappen nog altijd zo'n 15% van het BBP, waar bij het SER-advies van 2001 nog van uit gegaan werd?*

In de adviesaanvraag is een relatie gelegd met het rapport van de Monitoring Commissie Corporate Governance (Commissie Frijns) van 30 mei 2007. Het kabinet constateerde dat dit rapport geen specifieke aanbevelingen bevat met betrekking tot de positie van werknemers. Het kabinet heeft daarom de SER gevraagd, in aanvulling op het rapport van de Monitoring Commissie, te adviseren over de positie van werknemers. Aangezien het rapport van de Monitoring Commissie zich uitsluitend richt op beursvennootschappen, is dit voor de SER aanleiding geweest zich ook met name hierop te richten. Een beursvennootschap kan, maar hoeft niet tevens structuurvennootschap te zijn. Dit hangt ervan af of de vennootschap voldoet aan de door de wet gestelde criteria.

Op 1 januari 2008 stonden in het handelsregister geregistreerd: 693 structuur bv's, 357 structuur nv's, 685 structuur coöperaties, 7 structuur onderlinge waarborg maatschappijen. Niet wordt gemeten welk aandeel structuurvennootschappen uitmaken van het BBP.

6

*Hoe komt het dat de overgrote meerderheid van de AEX-25 geen structuurvennootschappen zijn, terwijl zij meestal wel aan de eisen voldoen (meer dan 100 werknemers en aandelenkapitaal meer dan 16 miljoen euro)? Geldt voor deze AEX-25-bedrijven niet ook het verzwakte structuurregime? Hoeveel (verzwakte) structuurvennootschappen zijn er in de*

<sup>1</sup> Artikel 1 lid 1 onder c WOR definieert het begrip «onderneming» als volgt: «elk in de maatschappij als zelfstandige eenheid optredend organisatorisch verband waarin krachtens arbeidsovereenkomst of krachtens publiekrechtelijke aanstelling arbeid wordt verricht».

*midcap en de rest van de beurs? Wat is er de oorzaak van dat zij voor een groot deel niet onder het structuurregime vallen? Is het waar dat hiermee ook de medezeggenschap van de werknemers voor een deel ondergraven wordt, althans voor zover het gaat om de benoeming van leden van de raad van commissarissen?*

De structuurregeling is van toepassing op NV's naar Nederlands recht, wanneer zij voldoen aan de criteria van een grote vennootschap zoals bepaald in artikel 2:153 lid 2 BW. Er geldt een vrijstelling van de structuurregeling in bepaalde gevallen (artikel 2:153 lid 3 BW), zoals het geval dat de werkzaamheden van een vennootschap zich uitsluitend of nagenoeg uitsluitend beperken tot het beheer en de financiering van groepsmaatschappijen en daarnaast de werknemers in dienst van de vennootschap en de groepsmaatschappijen in meerderheid buiten Nederland werkzaam zijn (onderdeel b). In een dergelijk geval kwalificeert de vennootschap als een zuivere holdingvennootschap. Zij is geen werkmaatschappij. Ook ligt het zwaartepunt van de activiteiten van de groep in het buitenland. Invloed van werknemers in Nederland terzake samenstelling van de raad van commissarissen van de holdingvennootschap is dan gelet op het hierboven vermelde onvoldoende gerechtvaardigd. De vrijstelling van een zuivere holdingvennootschap die te maken heeft met een meerderheid van werknemers in het buitenland, laat onverlet dat de Nederlandse werkmaatschappijen binnen een internationale groep wel zelfstandig onder de structuurregeling kunnen vallen, namelijk wanneer zij aan de criteria van de structuurregeling voldoen. De werkmaatschappijen vallen dan verplicht onder de structuurregeling. Het verzwakte structuurregime kan van toepassing zijn op vennootschappen waarvan ten minste de helft van het geplaatste kapitaal wordt gehouden door een rechtspersoon waarvan de meerderheid van de werknemers buiten Nederland werkzaam is (artikel 2:155 BW). Daarnaast is het mogelijk dat een vrijgestelde vennootschap haar statuten vrijwillig in overeenstemming brengt met de structuurregeling. In de praktijk komt voor dat een groep met internationale activiteiten zodanig wordt ingericht dat een Nederlandse subholding vrijwillig de structuurregeling toepast, met als gevolg dat het medezeggenschapsregime van de structuurregeling op het niveau van de Nederlandse subholding gelding krijgt. Dat betekent dat de ondernemingsraad, de ondernemingsraden, of de centrale ondernemingsraad via een (bijzonder) voordrachtsrecht invloed uitoefenen op de benoeming van de leden van de raad van commissarissen van de desbetreffende structuurvennootschap.

Het aantal structuurvennootschappen (stand: juni 2007) van de 75 grootste beursgenoteerde ondernemingen (de ondernemingen opgenomen in de AEX-, AMX- en AScX-index) is bekend.<sup>1</sup> De laatste cijfers met betrekking tot het aantal structuurvennootschappen van *alle* beursgenoteerde ondernemingen zijn van 2003. Volgens onderzoek van Van der Elst c.s. was toen 48% van de beursgenoteerde vennootschappen structuurvennootschap. Dat betekent dat ca. 70 tot 75 procent van de overige, lokale, vennootschappen het structuurregime – vrijwillig dan wel verplicht – toepasten.

<sup>1</sup> AEX: 3 van de 24 vennootschappen (ASML, KPN en TNT), 12,5% van het totaal. AMX: 7 van de 22 vennootschappen (BAM Groep, Boskalis, Corio, Ordina, SNS Reaal, Stork, USG People), 32% van het totaal. AScX: 10 van de 23 vennootschappen (Ballast Nedam, Imtech (gemitigeerd structuurregime), Laurus, Macintosh, OPG, Sligro, Smit Internationale, Ten Cate (vrijwillig gemitigeerd structuurregime), Telegraaf Media Groep, Van Lanschot), 43% van het totaal.

7

*Wat is er de oorzaak van dat bij private bedrijven de aandeelhouder veel invloed lijkt uit oefenen, maar dat dit bij overheids-NV's veel minder het geval lijkt te zijn? Heeft dit te maken met een te strikte uitleg van het vennootschapsrecht door de overheid? Wordt door overheidsaandeelhouders te snel gevreesd om «te gaan zitten op de stoel van de raad van bestuur»? Is het waar dat private aandeelhouders veel minder last lijken te hebben van deze vrees?*

De laatste tijd is opgevallen dat bepaalde private aandeelhouders zich actief opstellen en daarbij onder meer gebruik maken van de media. Hierdoor kan het lijken dat zij meer invloed uitoefenen dan andere aandeelhouders. De omvang van het aandelenbezit bepaalt echter de zeggenschap van aandeelhouders in de aandeelhoudersvergadering. Om invloed uit te oefenen vanwege publieke belangen maken overheden gebruik van publiekrechtelijk instrumentarium, zoals wet- en regelgeving. Hiermee kunnen overheden eenzijdig beleid vaststellen. Daarnaast passen overheden ook het privaatrechtelijk instrument van het aandeelhouderschap toe. De Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid beschrijft op welke actieve wijze de Staat invulling zal geven aan zijn aandeelhouderschap. In dit verband wordt wel gesproken over «actief publiek aandeelhouderschap». Dat behelst dat de Staat gebruik wil maken van de rechten die hij als aandeelhouder heeft. Een bijzonderheid is dat de overheden als aandeelhouder met meer dan alleen financiële belangen rekening moeten houden. Dit geldt minder voor private aandeelhouders, die zich primair kunnen laten leiden door financiële belangen waardoor het zou kunnen lijken dat private aandeelhouders meer invloed hebben. Wat betreft de lagere overheden wordt verwezen naar het antwoord op vraag 8.

8

*Wat is er de oorzaak van dat met name de lagere overheden in de energiebedrijven en drinkwaterbedrijven zo'n beperkte invloed zeggen te kunnen uitoefenen? Is het waar dat dit een grote rol speelt in hun (ook huidige) afweging (beperkte invloed, grote opbrengst) om maar zo snel mogelijk te cashen? Welke mogelijkheden ziet de regering om verbetering in te brengen in de zeggenschapspositie van de lagere overheden in de energiebedrijven?*

In januari 2008 heeft de minister van Economische Zaken de Commissie «Publiek aandeelhouderschap energiebedrijven» ingesteld. Zij heeft de taak gekregen om publieke aandeelhouders in energiebedrijven bij te staan bij het nemen van beslissingen over hun aandeelhouderschap. Afgelopen juni is het rapport van de Commissie gepubliceerd. In dit rapport wordt geconstateerd dat alhoewel publieke aandeelhouders van de energiebedrijven in de aandeelhoudersvergadering doorslaggevende invloed op de strategische koers van de vennootschap kunnen uitoefenen, zij hun statutaire bevoegdheden thans onvoldoende benutten. Voorts constateert de Commissie dat de aandelen van enkele energiebedrijven versnipperd zijn over tientallen lagere overheden. Deze kleinere publieke aandeelhouders zijn individueel niet in staat om in de aandeelhoudersvergadering doorslaggevende zeggenschap uit te oefenen.

Vanzelfsprekend zullen financiële belangen een belangrijke rol spelen bij het nemen van beslissingen over het aandeelhouderschap. De afweging zal daarbij onder meer zijn een constante dividendstroom versus een eenmalige opbrengst. Daarnaast identificeert de Commissie ook andere afwegingen die een rol spelen, zoals de publieke belangen, de strategische, commerciële en financiële positie van het bedrijf, de zeggenschap van de aandeelhouder en de maatschappelijke discussie en verantwoording. De afweging zal per aandeelhouder verschillen.

De Commissie constateert dat de aandeelhouders in beginsel zelf voldoende mogelijkheden hebben om de zeggenschapspositie te verbeteren. Om de zeggenschapspositie van de publieke aandeelhouders te verbeteren dienen zij goed geïnformeerd te worden over hun mogelijke bevoegdheden in de aandeelhoudersvergadering. Om de aandeelhouders te faciliteren heeft de minister van Economische Zaken in oktober 2007 een aandeelhoudersdag georganiseerd. Aandeelhouders kregen op deze dag handvatten aangeboden voor keuzes aangaande de toekomst van hun

aandeelhouderschap en hun politieke verantwoordelijkheid daarbij. Daarna is de Commissie «Publiek aandeelhouderschap energiebedrijven» geformeerd om de provincies en gemeenten expertise en informatie aan te dragen ten behoeve van het maken van verantwoorde en strategische keuzes over de toekomst van hun aandeelhouderschap in de energiebedrijven. De Commissie beveelt in haar rapport aan dat de aandeelhouders definiëren welke publieke belangen zij met hun aandeelhouderschap willen dienen en hun statutaire bevoegdheden daarmee in overeenstemming brengen. Daarnaast beveelt zij de publieke aandeelhouders aan hun bevoegdheden op een consistente en professionele wijze te gebruiken en met het oog daarop de onderlinge samenwerking te verstevigen.

Binnenkort kunt u de kabinetsreactie op het rapport van de Commissie «Publiek aandeelhouderschap energiebedrijven» verwachten, waarin nader wordt ingegaan op de aanbevelingen van de Commissie.

9

*Kan de regering nader aangeven waarom zij voorstander is van het uitgangspunt van legitimiteit, in de voorliggende brief omschreven als de beperking van het recht van Nederlandse medezeggenschapsraden ten aanzien van het internationale concernbeleid? Is het waar dat het uitgangspunt van legitimiteit relatief is, in zin dat een Nederlandse medezeggenschapsraad bevoegdheden zou moeten hebben ten aanzien van het internationale concernbeleid, voor zover dat de belangen van de Nederlandse werknemers raakt? Zo nee, waarom niet?*

Met betrekking tot de medezeggenschap van werknemers geldt het territorialiteitsbeginsel. Dit houdt in dat de Nederlandse wetgeving beperkt is tot het Nederlandse grondgebied. Daarnaast geldt het legitimiteitsbeginsel. Gevolg hiervan is dat de toekenning van rechten aan een OR (zoals het adviesrecht) alleen gerechtvaardigd kan worden als het voorgenomen besluit ook daadwerkelijk gevolgen heeft voor de onderneming waarvoor de OR is ingesteld.

Het kabinet acht deze uitgangspunten terecht. Ze verschaffen duidelijkheid over de vraag tot waar volgens internationale normen de rechten van een OR reiken. Dat wil overigens niet zeggen dat een OR geen invloed kan uitoefenen indien het bedrijf waar de OR voor is ingesteld bijvoorbeeld onderdeel gaat uitmaken van een internationaal concern. Hij behoudt zijn rechten ten opzichte van het bestuur van de Nederlandse onderneming die onderdeel uitmaakt van de internationale groep. Er zijn voorbeelden bekend dat besluiten, genomen door de moedermaatschappij in het buitenland, met succes zijn aangevochten door de OR in Nederland. Onder omstandigheden kan de besluitvorming op concernniveau buiten Nederland worden toegerekend aan de bestuurder van de in Nederland gevestigde onderneming van het concern. Naar de mening van de werknemersdelegatie in de SER is het uitoefenen van invloed door de OR in een internationale context in de praktijk wel een stuk ingewikkelder.

Het is niet mogelijk bepalingen op te nemen in de Nederlandse wetgeving die de OR van een in Nederland gevestigde onderneming rechten geeft die uitgeoefend kunnen worden over de landsgrenzen heen ten opzichte van in het buitenland gevestigde bestuur van het moederconcern van de betreffende onderneming. Dergelijke rechten kunnen slechts in internationaal verband worden geregeld. Het kabinet wijst in deze op bijvoorbeeld de EOR-richtlijn. Hieronder wordt verder ingegaan op de wijzigingen in deze richtlijn die momenteel worden voorbereid in Brussel.

*Wat is het oordeel van de regering over het advies van een deel van de raad dat zij in Europees verband versterking van de medezeggenschapsrechten van werknemers bij internationale concerns zou moeten bepleiten? Neemt zij dit advies over?*

De medezeggenschap van werknemers bij internationale concerns komt volgens het kabinet in Europees verband bij uitstek tot uiting in de richtlijn voor Europese ondernemingsraden (Richtlijn 94/45/EG, hierna te noemen EOR-richtlijn). Hierin wordt aangegeven dat, wanneer een organisatie aan bepaalde vereisten voldoet, door het bestuur en een delegatie van de werknemers onderhandeld moet worden over de informatieverstrekking aan en raadpleging van werknemers in de organisatie. Deze richtlijn is in 1997 in de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd door de invoering van de Wet op de Europese ondernemingsraden.

De EOR-richtlijn is in 1994 vastgesteld. Na onderzoek gaf de Europese Commissie (hierna te noemen EC) in 2000 aan dat een besluit over een eventuele wijziging van de richtlijn genomen zou worden in het licht van de nodige aanvullende evaluaties en de ontwikkeling van andere wetgevingsvoorstellen over de rol van de werknemers. In 2004 heeft de EC de sociale partners op communautair niveau geraadpleegd over een mogelijke herziening van de EOR-richtlijn (1e raadpleging). Er werden namelijk problemen met de praktische toepassing van de richtlijn geconstateerd. De werknemersorganisaties waren vóór een snelle herziening van de richtlijn, de werkgeversorganisaties waren hiertegen. Gezamenlijk hebben de Europese sociale partners vervolgens besloten om «good practices» vast te stellen op het gebied van Europese ondernemingsraden en deze te promoten. In 2005 heeft de EC hen opnieuw geraadpleegd over de bevordering en toepassing van deze good practices. Na deze raadpleging achtte de EC toch een communautair optreden wenselijk, aangezien geconstateerde praktijkproblemen bleven bestaan. De EC heeft in februari van dit jaar de Europese sociale partners geraadpleegd over de inhoud van een door de EC overwogen voorstel (2e raadpleging).

De Europese werkgeversorganisaties toonden zich bereid onderhandelingen aan te gaan. De Europese werknemersorganisatie achtte dergelijke onderhandelingen echter niet realistisch. Zij verwachtte niet dat op korte termijn tot overeenstemming gekomen kon worden. De EC heeft hierop besloten zelf met een voorstel te komen.

Op 2 juli jl. is het voorstel van de EC gepresenteerd. Hoewel Nederland evenals alle andere EU-lidstaten het voorstel nog nader bestudeert, staat het kabinet in beginsel positief tegenover het voorstel. Ten opzichte van de oude richtlijn is niet gewijzigd dat de onderhandelingsvrijheid van partijen voorop staat. Werkgever- en werknemersvertegenwoordigers sluiten een overeenkomst over de rol en bevoegdheden van de Europese ondernemingsraad. Onder meer bevat het voorstel de introductie van een definitie van «informatie» en een uitbreiding van de definitie van «raadpleging». Deze definities bevatten het voorschrift dat informatie en raadpleging op een passend tijdstip, met een passende wijze en met een passende inhoud moet geschieden. De invloed van werknemers moet een nuttige werking waarborgen en een doeltreffende besluitvorming in de onderneming of het concern mogelijk maken. In de zogenoemde «subsidiare voorschriften» (die in beginsel van toepassing zijn als geen overeenkomst is gesloten) wordt bepaald over welke onderwerpen informatie moet worden verstrekt en over welke onderwerpen de werknemers moeten worden geraadpleegd (o.a. fusies). Aangezien deze subsidiaire voorschriften vaak een basis vormen voor de onderhandelingen tussen het bestuur en de werknemers(vertegenwoordigers), kan dit bijdragen aan

een grotere betrokkenheid van de werknemers in gevallen als fusies en overnames.

Inmiddels is het Europese overleg over het voorstel gestart. Dit kan ertoe leiden dat er nog aanpassingen in het voorstel plaatsvinden. Aangezien het een codecisieprocedure betreft, zal de Europese Raad van Ministers ook met het Europees Parlement tot overeenstemming moeten komen over de tekst. Frankrijk tracht als voorzitter van de EU aan het eind van 2008 overeenstemming te bereiken. Het kabinet is voorstander van een snelle besluitvorming.

11

*In welke mate staat het belang van een «aantrekkelijk vestigingsklimaat» op gespannen voet met de medezeggenschap van werknemers? In hoeverre zijn andere factoren zoals het fiscale regime, de aanwezigheid van goed geschoolde arbeid en voorzieningen, infrastructuur en transportverbindingen, niet van veel groter belang?*

Is het waar dat Duitsland en Polen een grotere werknemersinvloed kennen dan in Nederland? Is het waar dat dit geen merkbaar effect heeft op het vestigingsklimaat?

Een ondernemings- of vestigingsklimaat is afhankelijk van veel factoren, die van invloed zijn op het starten, doorgroeien en vernieuwen van bedrijven. De kwaliteit van het ondernemingsklimaat is bepalend voor het aantrekken van buitenlandse investeringen. Recente onderzoeken<sup>1</sup> definiëren een groot aantal categorieën dat onderdeel uitmaakt van het ondernemingsklimaat. Zo gaat het om macro-economische condities (bijvoorbeeld een lage inflatie en gezonde overheidsfinanciën), de kwaliteit van de technologische en fysieke infrastructuur, het fiscale regime, de beschikbaarheid van menselijk kapitaal, de aanwezigheid van risicokapitaal, maar ook om maatschappelijke factoren, zoals de kwaliteit van de leefomgeving en duurzaamheid. Het totaal aan condities moet op orde zijn en bedrijven de randvoorwaarden bieden om zich te ontwikkelen. Deze onderzoeken, maar ook internationale instituten als IMD en WEF, beoordelen landen dan ook op hun algehele vestigingsklimaat en lichten er niet specifiek één aspect uit dat doorslaggevend is. Wel worden de verschillende factoren van het vestigingsklimaat onderling vergeleken om te zien waar landen goed of juist minder goed scoren om zo verbeteringen te kunnen aanbrengen.

Medezeggenschap van werknemers staat naar het oordeel van het kabinet niet op voorhand op gespannen voet met een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Van belang is dat de medezeggenschap goed is vormgegeven, waarbij rekening wordt gehouden met de internationale context. Het territorialiteits- en het legitimizeitsbeginsel in de regeling van medezeggenschap geeft hieraan een goede invulling.

De werknemersinvloed in Duitsland is wat betreft de rechten en plichten van de OR min of meer vergelijkbaar met Nederland. Wel is een verschil dat de Nederlandse OR een adviesrecht heeft bij het benoemen en ontslaan van bestuurders die rechtstreeks de leiding van de arbeid hebben. In het BW is voor structuurvennootschappen geregeld dat de OR een versterkte aanbevelingsrecht heeft voor de benoeming van een derde deel van de leden van de raad van commissarissen. Een gewoon aanbevelingsrecht bestaat ten aanzien van de benoeming van de andere leden van de raad van commissarissen. Duitsland kent de wettelijk vastgelegde «Mitbestimmung». Dit houdt in dat naamloze vennootschappen met meer dan 500 werknemers een zogenaamde Aufsichtsrat (toezichtsraad) dienen te hebben. Tot 2000 werknemers hebben de werknemers recht op

---

<sup>1</sup> CBS, Het Nederlandse Ondernemingsklimaat in cijfers, 2008; Boston Consulting Group, Perspectieven 2008, Hoofdkantoren een hoofdzaak, Tijd voor industriepolitiek nieuwe stijl; Ernst & Young, The Netherlands strengthening efforts, Netherlands attractiveness Survey, 2005.



een 1/3-vertegenwoordiging in de Aufsichtsrat. Boven 2000 vormen werknemersvertegenwoordigers 50% van de Aufsichtsrat. De werknemersdelegatie bestaat uit werknemers van het bedrijf (dat kunnen OR-leden zijn), leidinggevenden en vakbondsvertegenwoordigers. De Aufsichtsrat adviseert over en controleert de besluiten van het bestuur van het bedrijf. Overigens wordt er in Duitsland al enige tijd gediscussieerd over de voor- en nadelen van de «Mitbestimmung». In 2004 werden 746 ondernemingen bestreken door deze regeling.

Polen is overgegaan van een communistisch regime met een staatsgeleide economie naar een markteconomie. Dit heeft ertoe geleid dat de rechten van de werknemers zijn gewijzigd. Aangezien er in Polen nog veel staatsbedrijven zijn of bedrijven waarvan de staat grootaandeelhouder is, is een vergelijking moeilijk te maken. Feitelijk is het volgende te melden. Wanneer een bedrijf volledig in overheidshanden is, geldt de Wet op Arbeiderszelfbestuur uit 1981. Die wet houdt onder andere in dat er een soort ondernemingsraden wordt gekozen door alle medewerkers, met uitgebreide bevoegdheden. Is een bedrijf verzelfstandigd maar is de overheid enig aandeelhouder, dan geldt dat werknemers recht hebben op 40% van het aantal zetels in de raad van commissarissen. Als het bedrijf meer dan 500 werknemers heeft, hebben werknemers ook nog recht op een zetel in de raad van bestuur. Er zijn nog een paar honderd bedrijven waarin de Staat de meerderheids- of enige aandeelhouder is. In de bedrijven waar de Staat minderheidsaandeelhouder is, hebben de medewerkers recht op ongeveer een derde van het aantal zetels in de raad van commissarissen en blijft de ene zetel in de raad van bestuur gehandhaafd.

12

*Hoe reageert de regering op de in het advies genoemde bevindingen van Winter en Van het Kaar, dat ondernemingsraden en vakbonden relatief weinig gebruik maken van hun bevoegdheden? Deelt de regering de mening dat dit op zichzelf een zorgwekkende zaak is? Wat is hiervan de oorzaak? Is er onvoldoende aandacht en belangstelling van de kant van de ondernemingsraden en vakbonden? Welke oplossing ziet de regering voor het probleem van onderbenutting van bevoegdheden? Is het waar dat het probleem van onderbenutting van bevoegdheden ook bij overheidsaandeelhouders speelt, zowel de decentrale overheden als de Rijksoverheid?*

Het kabinet heeft in de opmerkingen in het advies, die gemaakt zijn naar aanleiding van de rapporten van Van het Kaar en Winter, reden gezien een onderzoek te laten uitvoeren naar het mogelijk onderbenut blijven van bepaalde werknemersrechten in het kader van de in de adviesaanvraag geschetste problematiek. Het onderzoek moet achterhalen of er sprake is van onderbenutting, en zo ja, welke redenen daaraan ten grondslag liggen. Dit onderzoek zal nog dit jaar worden gestart en in het voorjaar van 2009 worden afgerond. Het onderzoek acht het kabinet nodig gezien het feit dat beide onderzoekers constateren dat wettelijke middelen wellicht niet ten volle worden benut, maar nog niet is geanalyseerd welke redenen hieraan ten grondslag liggen.

Of eventuele onderbenutting van bevoegdheden zorgwekkend is, zal afhangen van de redenen die hieraan ten grondslag blijken te liggen. Het onderzoek kan bijvoorbeeld aantonen dat OR'en op een andere wijze dan via het wettelijke stamien tot het gewenste resultaat komen. Eventuele maatregelen naar aanleiding van mogelijke onderbenutting zullen ook moeten worden afgestemd op de gevonden oorzaken. Het kabinet kan daar dus nog geen uitspraken over doen.

Het kabinet wil de resultaten van het onderzoek naar onderbenutting van bevoegdheden betrekken bij de door de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid bij brief aan de Tweede Kamer van juli 2007 toegezegde notitie over de stand van zaken van de Nederlandse medezeggenschap. Deze brief had relatie met het ingetrokken wetsvoorstel Wet Medezeggenschap Werknemers (WMW) door het vorige kabinet en het daaropvolgende rapport betreffende toekomstscenario's voor de medezeggenschap. Eventuele onderbenutting van bevoegdheden zal invloed kunnen hebben op het standpunt van het kabinet over de stand van zaken van de medezeggenschap. De notitie over de stand van zaken van de medezeggenschap zal eind 2009 naar de Tweede Kamer worden gezonden. Het kabinet hoopt met de notitie over de stand van zaken van het brede palet van de medezeggenschap in Nederland met de Tweede Kamer een discussie over de toekomst van de medezeggenschap van werknemers te kunnen voeren.

Wat betreft onderbenutting van bevoegdheden door overheidsaandeelhouders wordt verwezen naar de beantwoording van de vragen 7 en 8.

13

*Waarom is er nog een «kwalitatief inventariserend onderzoek» naar de onderbenutting van bevoegdheden nodig? Zijn de bevindingen van Winter en Van het Kaar niet afdoende? Waarom zal de Kamer pas over anderhalf jaar van de regering te horen krijgen wat zij gaat doen aan deze problematiek? Kan dit proces niet versneld worden? Kan de regering in het genoemde onderzoek ook gelijk het probleem van onderbenutting van bevoegdheden bij overheidsaandeelhouders meenemen?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 12.

14

*Waren de vakbondsleden (en de kroonleden) eveneens van mening dat voor een aanpassing of herziening van de medezeggenschap geen aanleiding bestaat? Zo ja, met welke argumenten?*

Het unanieme oordeel van de SER was dat de waarneming van Winter en Van het Kaar kan worden onderschreven: ondernemingsraden en vakbonden vinden in het Nederlandse medezeggenschapsrecht adequate middelen om (strategische) besluiten van ondernemingen, waaronder besluiten omtrent fusies en overnames, te beïnvloeden en zo nodig door rechterlijk ingrijpen te doen redresseren. De SER is dan ook unaniem van mening dat voor een fundamentele herziening van de Nederlandse medezeggenschapsregels thans geen aanleiding bestaat.

15

*Welke ondernemingen in Nederland hebben, via het concern waarvan zij deel uitmaken, een Europese Ondernemingsraad? Hoe relevant zal de wijziging van de richtlijn daarover voor Nederland zijn?*

Ondernemingen zijn verplicht een EOR in te stellen wanneer er ten minste in totaal 1000 werknemers in de EU-lidstaten werkzaam zijn, en in ten minste twee lidstaten elk minimaal 150 werknemers werkzaam zijn. In opdracht van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is een onderzoek gestart naar de naleving van de Wet op de Europese ondernemingsraden. Het onderzoeksrapport wordt in oktober van dit jaar verwacht. Hoewel op dit moment nog gewerkt wordt aan de kwalitatieve verdieping van het onderzoek, wijzen de ruwe cijfers erop dat ca. 50% van de Nederlandse bedrijven die voldoen aan de voorwaarden voor een EOR, ook daadwerkelijk een EOR heeft ingesteld. Van alle ondernemingen binnen de EU die binnen het toepassingsgebied van de richtlijn vallen heeft overigens slechts 36% een Europese ondernemingsraad ingesteld.

Op dit moment wordt onderzocht waarom geen EOR is ingesteld terwijl hiervoor wel een verplichting bestaat. Welke Nederlandse ondernemingen een EOR hebben ingesteld, zal uit het onderzoeksrapport blijken.

Het voorstel tot wijziging van de EOR-richtlijn zal er niet toe leiden dat het aantal ondernemingen dat verplicht is een EOR in te stellen zal toenemen, aangezien het voorstel geen uitbreiding van de werkingssfeer bevat. Inhoudelijke wijzigingen in de richtlijn kunnen leiden tot wijzigingen in de Wet op de Europese ondernemingsraden, die relevant kunnen zijn voor Nederlandse vennootschappen met een EOR.

16

*Uit het deelrapport Van der Elst wordt de conclusie getrokken dat aandeelhouders in de praktijk in Nederland veel juridische mogelijkheden hebben om de strategie van bedrijven te beïnvloeden. Wat zijn hiervan de redenen? Waarop is die invloed gebaseerd?*

*Waarom oefenen overheidsaandeelhouders niet een vergelijkbare invloed uit? Kan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid dit deelrapport ter beschikking stellen van de ministers van Financiën en Economische Zaken, en de aandeelhoudende lagere overheden?*

Van der Elst c.s. stellen dat beleggers in Nederland ten opzichte van het buitenland relatief veel juridische mogelijkheden hebben om de strategie van bedrijven te beïnvloeden. Dit komt volgens de onderzoekers deels doordat Nederland een open economie heeft, een gespreid aandelenbezit en een toegenomen liquiditeit. Andere factoren zijn dat bedrijven er zelf voor kiezen zich minder te beschermen tegen een vijandige overname en ten slotte door de mogelijkheden die het enquêterecht biedt.

Het vernieuwde NV-recht en de Code Tabaksblat hebben ertoe geleid dat de positie van de aandeelhoudersvergadering is versterkt. Aandeelhouders maken daarbij in toenemende mate actief gebruik van hun rechten. Via het agenderingsrecht kan desgewenst de strategie van het bestuur in de aandeelhoudersvergadering worden bediscussieerd. In het Nederlandse stelsel van vennootschapsrecht en corporate governance is het bestuur verantwoordelijk voor het bepalen van de strategie van de vennootschap. Op de keuzes die het bestuur maakt wordt toezicht gehouden door de raad van commissarissen. Aandeelhouders kunnen hun opvattingen over de strategie kenbaar maken door uitoefening van de aan hen toegekende rechten, waaronder het genoemde agenderingsrecht. Zou een meerderheid van de aandeelhouders de strategie van het bestuur niet kunnen steunen, dan bestaat als ultiem middel de mogelijkheid om bestuurders en commissarissen te ontslaan. De uitoefening van bedoelde rechten en bevoegdheden door de aandeelhouders kan vanzelfsprekend in rechte worden getoetst.

Ten aanzien van invloed van overheidsaandeelhouders wordt verwezen naar de beantwoording bij de vragen 7 en 8.

Het onderzoeksrapport van Van der Elst c.s. is opgenomen als bijlage 8d bij het SER advies «Evenwichtig ondernemingsbestuur» en is reeds in het bezit van het kabinet. Bovendien is het onderzoeksrapport een openbaar stuk wat door de aandeelhoudende lagere overheden kan worden geraadpleegd via de website van de SER.

17

*Kan geconcludeerd worden dat het gebruik van beschermingsconstructies in vreedstijd (prioriteitsaandelen, certificering) is afgenomen, maar het gebruik van beschermingsconstructies in oorlogstijd beschermingspref gelijk is gebleven? Is op grond van recente rechterlijke uitspraken (Stork,*

*ASMI) de conclusie te trekken dat beschermingspreferente aandelen aan betekenis hebben ingeboet?*

Uitgangspunt van het kabinet is dat Nederlandse bedrijven zelf bepalen of, en zo ja in hoeverre, zij gebruik maken van bestaande juridische mogelijkheden om zich te beschermen tegen een vijandige overname. Op grond van de overnamerichtlijn moeten beursvennootschappen wel aan het beleggende publiek kenbaar maken of zij een «open» of een «beschermd» karakter hebben. Uit de jurisprudentie van de Hoge Raad is af te leiden dat het bestuur van een vennootschap in beginsel tot bescherming van de vennootschap tegen een vijandige overname mag overgaan, maar dat een permanente verschansing van het bestuur tegen de wensen van een meerderheid van de aandeelhouders wordt afgewezen. Van geval tot geval moet worden bezien of de uitgifte van bijvoorbeeld preferente aandelen kan worden gekwalificeerd als een beschermingsconstructie en of die uitgifte terecht heeft plaatsgevonden.

In het geval van Stork is de uitgifte van beschermingspreferente aandelen bij een stichting tegengehouden. Bij zowel Stork als ASMI was er overigens geen sprake van een openbaar bod. Op basis van deze individuele gevallen kan naar het oordeel van het kabinet niet in het algemeen worden geoordeeld dat beschermingspreferente aandelen aan betekenis hebben ingeboet.

Nederlandse beursvennootschappen hebben de afgelopen vijf jaar hun beschermingsconstructies voor een deel teruggebracht. Verschillende vennootschappen zijn van de certificering van aandelen afgestapt. Een belangrijke reden hiervoor is dat deze bedrijven onderdeel zijn van een steeds internationaler geworden kapitaalmarkt die de aanwezigheid van permanente beschermingsconstructies – ook in vrede – als belemmerend beschouwt. De desbetreffende vennootschap is dan minder aantrekkelijk om in te beleggen. De afbouw van de beschermingsconstructies lijkt inmiddels te zijn geëindigd.

18

*De regering stelt dat aandeelhouders zeer actief gebruik maken van de nieuwe aandeelhoudersrechten die per 1 oktober 2004 van kracht zijn. Kan de regering dit nader onderbouwen? Is het waar dat het agenderingsrecht tot nu toe slechts een enkele keer (ASMI en Van der Moolen) gebruikt is? Is het waar dat de algemene vergadering van aandeelhouders (AvA) tot nu toe slechts twee keer (Philips, VastNed) een voorstel voor het beloningsbeleid verworpen heeft? Kan de regering in dit kader ingaan op het commentaar in het Financieel Dagblad van 1 juli 2008?*

De leden van de PvdA-fractie merken terecht op dat bij verschillende beursvennootschappen in de afgelopen periode gebruik is gemaakt van het agenderingsrecht (door aandeelhouders die voldoen aan de voorwaarden van artikel 2:114a BW) of het recht om het bezoldigingsbeleid (niet) vast te stellen (door de AvA, artikel 2:135 BW). In absolute aantallen lijkt het aantal gevallen wellicht niet groot. Men bedenke echter dat een beroep op die rechten niet in elke AvA te verwachten is. Het agenderingsrecht komt in de regel pas aan de orde wanneer zich bijzondere omstandigheden voordoen. Normaliter volstaan immers de agendapunten die door de vennootschap worden aangedragen. Ook is beursvennootschappen er veel aan gelegen te voorkomen dat het voorgestelde bezoldigingsbeleid wordt afgekeurd. De ervaringen in de afgelopen periode getuigen in zoverre van aandeelhouders die publiekelijk invloed willen uitoefenen op de strategie van een onderneming.

In verband met de vraag over de aanpassing van de drempel voor toepassing van het agenderingsrecht, naar aanleiding van een artikel in het

Financieele Dagblad van 1 juli 2008, wordt verwezen naar het antwoord op vraag 20.

19

*Wat waren de bezwaren van de adviserende leden ten aanzien van de conclusies van de onderzoekers over het enquêterecht?*

De SER heeft (verdeeld) geadviseerd over een eventuele aanpassing van het enquêterecht. De adviserende leden zijn van mening dat bij het formuleren van een nieuwe drempel voor toegang tot het enquêterecht voor aandeelhouders in het oog moet worden gehouden dat het enquêterecht mede is bedoeld voor de bescherming van de positie van minderheidsaandeelhouders bij de grote beursgenoteerde vennootschappen. Zij vinden een drempel van 1% voor beursgenoteerde vennootschappen een evenwichtige oplossing, met daarbij de vervanging van het «nominale waarde»-criterium door een «marktwaarde»-criterium. Voor dat laatste denken de adviserende leden aan een bedrag van € 20 miljoen (beurswaarde op het moment van indienen van een verzoekschrift en op het moment van het indienen van het verzoek tot vaststellen van wanbeleid).

De adviserende leden verwerpen een koppeling met het agenderingsrecht voor de toegang tot het enquêterecht. Als er gegronde redenen zijn om te twijfelen aan een juist beleid zouden er lage drempels moeten gelden om dit bij de rechter aanhangig te maken, teneinde een enquête te verzoeken. De adviserende leden zijn van mening dat een wijziging van de drempel om een enquêteverzoek in te stellen alleen dan acceptabel is, als niet tevens de toelatingsvoorwaarden van het enquêterecht en de toetsing worden verzwaard door onder andere de introductie van de business judgement rule.

De adviserende leden zijn van mening dat het onderwerp «enquêterecht voor de vennootschap zelf» buiten de adviesaanvraag van het kabinet valt. Een dergelijke mogelijkheid versterkt de positie van werknemers niet. De adviserende leden zijn echter niet op voorhand tegen een enquêterecht voor de vennootschap zelf. In ieder geval zou bij de uitwerking voldoende aandacht moeten worden geschonken aan de formulering van de criteria op basis waarvan het bestuur een enquêteverzoek mag indienen. Misbruik van deze bevoegdheid door het bestuur dient te worden voorkomen, aldus de adviserende leden.

Tot slot merken de adviserende leden op dat de financiering van toegewezen onderzoeken door de rechter adequaat moet worden geregeld.

20

*Wat is de stand van zaken met betrekking tot de wetgeving die zou moeten leiden tot een verlaging van de meldingsdrempel van 5% naar 3%? Wat is de stand van zaken met betrekking tot de wetgeving die zou moeten leiden tot een verhoging van de agenderingsdrempel van 1% naar 3%? Is dit nog nodig, nu er nauwelijks gebruik van lijkt te worden gemaakt? Licht het juist niet meer voor de hand het gebruik ervan aan te moedigen, zodat er een scherpe controle op de raad van bestuur mogelijk wordt?*

Het voorstel van wet naar aanleiding van het advies van de Monitoring Commissie Corporate Governance Code van 30 mei 2007 regelt onder andere de onderwerpen verlaging van de drempel voor melding van zeggenschap naar 3 procent en verhoging van de drempel voor het agenderingsrecht naar 3 procent. Inmiddels heeft de Raad van State over het wetsvoorstel geadviseerd. Het kabinet streeft naar indiening van het wetsvoorstel bij de Tweede Kamer binnen enkele maanden.

Naar het oordeel van de Monitoring Commissie zal Nederland door verhoging van de agenderingsdrempel meer in de pas lopen met regelingen in het buitenland en zal het percentage voorts aansluiten bij de nieuwe regeling voor de melding van de zeggenschap. In de kabinetsreactie is opgemerkt, dat met het agenderingsrecht een groot stempel op de algemene vergadering kan worden gedrukt. Dat wordt in een naamloze vennootschap, waarvan aandelen ook aan de beurs verhandeld kunnen worden, slechts gerechtvaardigd geacht wanneer een aandeelhouder tenminste drie procent van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigt. In het nieuwe systeem moet een aandeelhouder met een belang van ten minste drie procent van de aandelen zich op grond van de wet melden bij de Autoriteit Financiële Markten, waarna zijn aandelenbezit wordt opgenomen in een openbaar register. Hij is dus bekend bij de vennootschap. Tegelijkertijd heeft een dergelijke aandeelhouder het recht om agendapunten voor de aandeelhoudersvergadering voor te stellen.

21

*Welke overeenkomsten zijn er tussen het voorstel van de Monitoring Commissie voor een responstijd van 180 dagen op bepaalde vijandige agendavoorstellen, en het in 1998 ingediende Wetsvoorstel beschermingsconstructies? Wat is het standpunt van de regering hierover?*

Eind 1997 is bij de Tweede Kamer het wetsvoorstel tot invoering van de mogelijkheid tot het treffen van bijzondere maatregelen door de ondernemingskamer over de zeggenschap in de naamloze vennootschap ingediend. Dit werd ook wel aangeduid als het wetsvoorstel beschermingsconstructies. Het wetsvoorstel gaf samengevat een houder van aandelen die ten minste 70% van het geplaatste kapitaal verschaft de mogelijkheid om de ondernemingskamer te verzoeken om maatregelen te treffen ten einde aanwezige beschermingsmaatregelen te doorbreken. De gedachte achter het wetsvoorstel was dat beschermingsmaatregelen nuttig en aanvaardbaar kunnen zijn, maar dat het in zijn algemeenheid ongewenst is dat de vennootschap belangrijk gewijzigde verhoudingen in de algemene vergadering langdurig negeert. Het wetsvoorstel heeft echter geen kracht van wet gekregen. Het is ingetrokken bij de Wet tot implementatie van de overnamerichtlijn. Dit heeft als gevolg dat de (tijdelijke) inzet van beschermingsmaatregelen, ter bescherming tegen een vijandige overname, in beginsel toelaatbaar is gebleven.

Het voorstel van de responstijd van de Monitoring Commissie heeft, anders dan het hiervoor genoemde wetsvoorstel, niet specifiek betrekking op het al dan niet laten bestaan van beschermingsconstructies bij een vennootschap. De strekking van de responstijd is om het bestuur tijd te gunnen om op verantwoorde wijze af te wegen hoe het moet reageren op de geuite wensen van aandeelhouders onder gelijktijdige afweging van de belangen van alle stakeholders. De responstijd kan, aldus de Monitoring Commissie, aan de orde komen wanneer agendering van een onderwerp door aandeelhouders wijziging van de strategie van de onderneming beoogt of kan leiden tot het ontslag van zittende bestuurders en/of commissarissen. De responstijd betreft geen wetgeving. Het betreft een in mei 2007 gedane aanbeveling aan de beursvennootschappen en haar aandeelhouders. Momenteel wordt er door de Monitoring Commissie een consultatie gehouden over de actualisering van de Corporate Governance Code. In het consultatiedocument heeft de Monitoring Commissie voorgesteld om de responstijd in de Corporate Governance Code te codificeren. In december 2008 zal de aangepaste Code naar verwachting door de Monitoring Commissie worden vastgesteld. Het kabinet wacht met belangstelling de consultatiereacties en de daarop volgende besluitvorming van de Monitoring Commissie over de responstijd af.

22

*Hoeveel van de circa 150 beursgenoteerde vennootschappen hebben nog geen raad van commissarissen? Overweegt de regering een verplichtstelling van een raad van commissarissen beursgenoteerde vennootschappen, zoals dat ook zo is bij structuurvennootschappen? Overweegt de regering een verplichtstelling van de goedkeuring van de RvC bij ingrijpende bestuursbesluiten, zoals dat ook zo is bij structuurvennootschappen? Welk deel van de raad was voor een verplichte RvC met goedkeuringsbevoegdheden?*

Uit het advies van de SER blijkt geen eenduidige steun voor een wettelijke regeling die het instellen van een raad van commissarissen bij beursvennootschappen dwingend voorschrijft. Voorstanders van een wettelijk verplichte raad van commissarissen met goedkeuringsbevoegdheden waren de werknemersleden van de SER en alle kroonleden. Werkgevers waren daartegen. Overigens achtten vier van de negen kroonleden een gewone meerderheid van stemmen voldoende voor een besluit van de AvA om de toezichthouders te ontslaan. Zij waren geen voorstander van een clausulering van dit recht van de AvA. Eenduidige steun voor een wettelijke regeling is evenmin naar voren gekomen in het kader van de consultatie door de minister van Justitie over een voorontwerp van een wetsvoorstel betreffende bestuur en toezicht bij NV's en BV's. Het bedoelde wetsvoorstel regelt de mogelijkheid en de rechtsgevolgen van de keuze voor een monistisch bestuursstelsel, maar verplicht beursvennootschappen niet tot de invoering van een raad van commissarissen. In het verlengde daarvan wordt evenmin een goedkeuringsrecht van de raad van commissarissen ten aanzien van bestuursbesluiten voorgesteld. Het wetsvoorstel ligt thans bij de Raad van State (vgl. vraag 23). Het ligt voor de hand dat de door de leden van de PvdA-fractie aangestipte vraag of een raad van commissarissen verplicht moet worden gesteld en welke bevoegdheden dan aan die raad moeten worden toegekend, een vervolg krijgt wanneer het wetsvoorstel bestuur en toezicht bij NV's en BV's bij de Tweede Kamer wordt ingediend.

23

*Is het waar dat een one-tier board nu ook al mogelijk is bij niet-structuurvennootschappen? Welke toegevoegde waarde heeft het wetsvoorstel dat de minister van Justitie op 18 maart jl. bekend heeft gemaakt? Wanneer is dit wetsvoorstel in de Kamer te verwachten?*

Bestuurders van NV's en BV's kunnen op basis van het huidige recht een zekere taakverdeling afspreken en aldus een monistisch bestuursstelsel toepassen, mits de vennootschap niet is onderworpen aan de structuurregeling. In de praktijk bestaat echter onzekerheid over de gevolgen van een dergelijke taakverdeling en over de eventuele aansprakelijkheid van bestuurders bij problemen. Daarom worden de verantwoordelijkheden en aansprakelijkheid van bestuurders bij onbehoorlijk bestuur in de wet vastgelegd. Ook wordt een regeling opgenomen voor de gevolgen van een tegenstrijdig belang binnen het bestuur voor de besluitvorming van de vennootschap. De rechtszekerheid wordt daardoor vergroot. Het wetsvoorstel is in de afgelopen zomer voor advies gezonden aan de Raad van State. Wanneer het advies van de Raad is ontvangen, zal zo spoedig mogelijk daarna voor indiening bij de Tweede Kamer zorg worden gedragen.

24

*Waarom wordt het spreekrecht voor de OR in de AvA op een dergelijke beperkte manier toegekend in het voorstel van de regering? Immers artikel 107A (belangrijke verandering identiteit vennootschap) is toch zelden of nooit van toepassing? Bij benoeming en ontslag van bestuur-*

*ders en commissarissen is het nu juist weer de vraag of deze in de brede kring van de AvA bediscussieerd moeten worden? Waarom krijgt de OR niet gewoon spreekrecht over alle onderwerpen in de AvA (waarbij terughoudendheid geldt bij persoonlijke benoemingen)?*

De SER heeft ondermeer geadviseerd te bepalen dat de OR bij beursvennootschappen een spreekrecht in de AvA krijgt bij bestuursbesluiten ten aanzien waarvan de AvA een goedkeuringsrecht heeft op grond van artikel 2:107a BW. Het spreekrecht is bedoeld als een aanvulling op het adviesrecht van de OR ten opzichte van het bestuur op grond van de WOR. Zo geldt een adviesrecht wanneer het bestuur een ingrijpend besluit wenst te nemen in de zin van artikel 2:107a BW, bijvoorbeeld bij een fusie of overname. In dat geval wordt onwenselijk geacht dat de AvA – die moet bepalen of het goedkeuring verleent voor het desbetreffende besluit – niet op de hoogte is van het standpunt van de OR. Het advies van de OR aan het bestuur (op grond van de WOR) kan via het spreekrecht ook zijn weg vinden richting de AvA.

Het spreekrecht houdt verband met specifieke bestuursbesluiten (waarvoor de AvA een goedkeuringsrecht heeft), aangezien het bestuur de gesprekspartner van de OR is. Het bestuur bepaalt immers het beleid van de vennootschap. Er is geen aanleiding voor een spreekrecht van de OR in de AvA wanneer dat spreekrecht niet aan een bestuursbesluit gerelateerd kan worden.

25

*Voor hoeveel vennootschappen gaat het spreekrecht voor de OR gelden? Hoeveel vennootschappen zijn onderdeel van een internationale holding?*

De SER heeft geadviseerd de OR bij beursvennootschappen een spreekrecht in de AvA toe te kennen, tenzij sprake is van een internationale holdingvennootschap. Het kabinet heeft aangekondigd dit voorstel te betrekken bij het wetsvoorstel waarmee een spreekrecht aan de OR wordt toegekend terzake het bezoldigingsbeleid. Pas wanneer de vormgeving en invulling van het spreekrecht voor de OR is uitgekristalliseerd, is duidelijk voor hoeveel vennootschappen dit spreekrecht zal gaan gelden.

26

*Waren ook de vakbondsleden van mening dat aan de OR geen adviesrecht toekomt bij benoeming en ontslag van bestuurders? Zo ja, met welke argumenten?*

Het betreft hier de benoeming en het ontslag van bestuurders in de zin van Boek 2 BW, de leden van een raad van bestuur. De SER was unaniem van mening dat een adviesrecht voor de OR bij de benoeming en het ontslag van de bestuurders van de vennootschap niet wenselijk is. De SER stelt vast dat de leden van de raad van bestuur worden benoemd en ontslagen door de AvA, met dien verstande dat de statuten aan de besluitvorming daaromtrent nadere eisen kunnen stellen. Deze norm beantwoordt aan het internationaal geldende uitgangspunt dat de verstrekkers van risicodragend vermogen van de vennootschap een ultieme mogelijkheid moeten hebben om verlies van vertrouwen in bestuurders tot gelding te brengen. De SER respecteert dat uitgangspunt en ziet in het licht daarvan geen reden om een adviesrecht voor de OR te bepleiten ten aanzien van benoeming en ontslag van het bestuur van de vennootschap. Wel bepleit de SER een spreekrecht van de OR in de AvA over voorstellen tot benoeming en ontslag van het bestuur van beursvennootschappen, tenzij sprake is van een internationale holdingvennootschap.

Voor de volledigheid wordt opgemerkt dat het voorgaande onverlet laat dat de OR volgens artikel 30 van de WOR wel het recht heeft om advies uit



te brengen over elk besluit tot benoeming en ontslag van een bestuurder van de onderneming waar de werknemers werkzaam zijn. Het gaat dan alleen om de bestuurder als bedoeld in artikel 1 lid 1 onder e, van de WOR: de bestuurder die alleen dan wel tezamen met anderen rechtstreeks de hoogste zeggenschap uitoefent bij de leiding van de arbeid.

27

*Heeft het gestelde op bladzijde 9, over de benoeming en ontslag van commissarissen, alleen betrekking op structuurvennootschappen of ook beursvennootschappen, of andere vennootschappen? Is een adviesrecht, of versterkt aanbevelingsrecht voor de OR, daar ook denkbaar?*

De SER adviseert bij beursvennootschappen een spreekrecht in de AvA toe te kennen aan de OR in verband met de benoeming of het ontslag van commissarissen. De SER adviseert voorts een vrijstelling voor internationale holdingvennootschappen.

Het versterkte aanbevelingsrecht voor een derde deel van de leden van de raad van commissarissen is gekoppeld aan NV's met een structuurregime. Een aantal beursvennootschappen kan gebruik maken van een vrijstelling en is derhalve niet onderworpen aan het structuurregime. Het kabinet ziet, in navolging van de SER, geen reden voor de invoering van een versterkt aanbevelingsrecht bij andere vennootschappen dan structuurvennootschappen. Hetzelfde geldt voor een adviesrecht.

28

*Hoe is de huidige praktijk als het gaat om het versterkt aanbevelingsrecht voor de OR bij de benoeming van 1/3 van de RvC? Worden er voldoende kandidaten gevonden en wordt dit recht daadwerkelijk en effectief uitgeoefend? Kan de regering een lijst verstrekken met «OR-commissarissen» die sinds 2004 zijn benoemd?*

Er is geen op onderzoek gebaseerd inzicht in het functioneren van het versterkte aanbevelingsrecht van de OR voor een derde deel van de leden van de raad van commissarissen. Er wordt door de overheid geen registratie bijgehouden van RvC-leden die naar aanleiding van het versterkte aanbevelingsrecht van de OR benoemd worden. Deze informatie bevindt zich in het domein van de werkgevers- en werknemersorganisaties. Het kabinet heeft besloten, zoals hiervoor reeds is aangegeven, een onderzoek te laten doen naar onderbenutting van OR-rechten die te maken hebben met beïnvloeding van de besluitvorming in de onderneming. Er zal in dat onderzoek ook aandacht worden besteed aan het versterkte aanbevelingsrecht van de OR.

Het kabinet merkt ten overvloede op dat de door de OR aanbevolen RvC-leden in de raad van commissarissen niet uitsluitend de belangen van de werknemers in het oog houden. Voor alle RvC-leden geldt echter dat zij zich bij de vervulling van hun opgedragen taak zonder last of ruggespraak moeten richten naar het belang van de vennootschap en de met haar verbonden onderneming.

29

*Wanneer is precies het standpunt te verwachten van de regering met betrekking tot een eventuele wijziging het enquêterecht? Betekent een eventuele toetsing op de business judgement rule niet een uitholling van het enquêterecht? Als het enquêterecht een instrument is om wanbeleid tegen te gaan, dan betekent een dergelijke stap toch een verzwakking van de Nederlandse corporate governance? Welke rechtbanken zouden bevoegd moeten zijn bij de invoering van twee feitelijke instanties? Betekent dit dat de Ondernemingskamer zou kunnen worden overruled? Welke andere rechtbank dan de OK heeft voldoende deskundigheid in huis om*

*uitspraken over te kunnen doen inzake enquêtegeschillen? Welke rechtbank zou de voorzieningenrechter moeten worden en voor welke zaken is een voorlopige voorziening mogelijk en voor welke niet? Is het niet praktisch deze afweging aan de OK te laten?*

Ten behoeve van de evaluatie van het enquêterecht is eind 2007 een onderzoek uitgezet naar alle uitspraken van de ondernemingskamer. Daarbij wordt bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de kenmerken van de vennootschap waar het verzoek tot enquête wordt gedaan (familievennootschap of niet), wie de verzoekers zijn geweest (aandeelhouders?), op welk criterium voor toegang tot de enquêteprocedure beroep is gedaan etc. Het onderzoek loopt nog. De onderzoekers hebben ontdekt dat er in het verleden meer uitspraken zijn gedaan dan zij oorspronkelijk konden voorzien. Ook die uitspraken worden geanalyseerd. Het onderzoek wordt naar verwachting binnenkort afgerond. De Tweede Kamer zal over de uitkomsten worden geïnformeerd. In het najaar kan vervolgens worden gewerkt aan een standpunt ten aanzien van wijziging van het enquêterecht. Daarbij staat voorop dat het complex van regels van het enquêterecht in zijn geheel zal worden beschouwd. Dat betekent dat niet voorafgaand aan die oordeelsvorming zal worden ingegaan op de verschillende deelaspecten die door de SER aan de orde zijn gesteld, omdat zij niet los van het geheel moeten worden beoordeeld. Het is dan ook te vroeg om te bepalen of er een noodzaak is voor de invoering van bijvoorbeeld een procedure in twee feitelijke instanties en welke rechtbank daarbij dan betrokken zou moeten worden. Ook over de toepassing van bepaalde aspecten van het ingewikkelde leerstuk van de business judgement rule kan op dit moment nog geen uitspraak worden gedaan.

#### **Opmerkingen en vragen van de leden van de SP-fractie**

30

*Is de opdracht voor een kwalitatief inventariserend onderzoek naar het niet ten volle benutten van werknemersrechten al in uitvoering? Wat is de vraagstelling? Wordt daarbij ook betrokken of leden van de OR voldoende tijd en mogelijkheden hebben voor scholing, bijeenkomsten en raadplegen van de achterban en externe deskundigen?*

Zoals hiervoor is aangegeven in het antwoord op vraag 12, zal het onderzoek betrekking hebben op mogelijke onderbenutting van werknemersrechten in het kader van de in de adviesaanvraag geschetste problematiek. Het gaat daarbij om invloed die werknemers kunnen uitoefenen in het kader van activistische aandeelhouders, hedgefondsen en private equitypartijen. Faciliteiten van de OR worden niet in het onderzoek meegenomen. Wel zal hier aandacht aan worden besteed in de eerder genoemde notitie betreffende de stand van zaken van de medezeggenschap.

31

*Om welke reden is het overleg op Europees niveau tussen werkgevers en werknemers afgebroken? Is er al een wijzigingsvoorstel voor de EOR-richtlijn? Zo nee, in welke richting gaat het voorstel?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 10.

32

*Onderneemt de EU of Nederland ook initiatieven om medezeggenschapsrechten wereldwijd via bijvoorbeeld de ILO of WTO te waarborgen? Zijn er mogelijkheden om met landen waar hoofdkantoren van bedrijven staan met vestigingen in Nederland bilaterale afspraken te maken over het waarborgen van medezeggenschapsrechten?*

Voornamelijk de ILO zet zich in voor een wereldwijde bescherming van werknemersrechten. Zo wordt in ILO-verdrag nr. 98 aandacht geschonken aan het recht op collectief onderhandelen (waaruit de verhouding tussen OR en vakbonden volgt) en ontslagbescherming voor werknemers die lid zijn van een vakbond. Op basis van ILO-verdrag nr. 135 genieten ook OR-leden ontslagbescherming. De ILO is voorts de organisatie die toezicht houdt op de wettelijke regelingen van aangesloten landen betreffende de werknemersbescherming.

Op Europees niveau speelt de eerder genoemde EOR-richtlijn een rol in het waarborgen van medezeggenschapsrechten. De richtlijn is geïmplementeerd door en geldt voor alle EU-lidstaten. Maar ook wanneer het hoofdkantoor van een concern buiten de EU gevestigd is, kan de EOR-richtlijn van toepassing zijn. Wanneer dit concern vestigingen in EU-lidstaten heeft en verder voldoet aan de voorwaarden die de EOR-richtlijn stelt, is deze richtlijn van toepassing.

Voor alle ondernemingen met een vestiging in Nederland waar meer dan 50 werknemers werkzaam zijn, geldt de WOR. De werknemers in die vestiging kunnen naleving van de WOR afdwingen via de rechter, ook al is het hoofdkantoor niet in Nederland gevestigd. Toepassing van deze rechten over de Nederlandse grens heen kan echter niet worden afgedwongen.

33

*Is de regering voornemens om de plaatsing van beschermingspreferente aandelen bij vijandige overnameboden aan te passen?*

Zoals hiervoor is opgemerkt in het antwoord op vraag 21, bepalen vennootschappen zelf of zij, daartoe gemachtigd door de aandeelhoudersvergadering, beschermingspreferente aandelen plaatsen in het geval van een vijandig bod. Uit de jurisprudentie kan worden opgemaakt dat een dergelijke plaatsing niet tot gevolg mag hebben dat de ondernemingsleiding een belangrijk gewijzigde machtsverhouding in de aandeelhoudersvergadering langdurig kan negeren. Het kabinet ziet geen aanleiding om het bestaande juridische kader aan te passen.

34

*Waarom reageert de regering niet op de aanbevelingen van de SER voor een hoger beroep met schorsende werking in het enquêterecht, het treffen van onmiddellijke voorzieningen en het eventueel toepassen van de «business judgment rule» (pagina 10–12 SER-advies)? Wil de regering dat alsnog doen? Waarom is er slechts sprake van gedachtevorming bij de regering?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 29. Aan een standpunt zal worden gewerkt nadat een lopend onderzoek naar de toepassing van het enquêterecht is afgerond.

35

*Wat is de reactie van de regering op het voorstel om de ondernemingsraad het enquêterecht toe te kennen (pagina 11 SER-advies)?*

Verwezen wordt naar het antwoord op vraag 29. Overigens heeft het kabinet kennisgenomen van het feit dat de SER op dit punt geen eensluidende visie heeft. Dit was ook het geval in het advies van de SER over de wijziging van de WOR in 2003 (SER-advies 03/12).

36

*Wat is de reactie van de regering op een zelfstandig toegangsrecht tot de enquête voor de vennootschap?*

Ook dit aspect van het enquêterecht wordt gezien in het kader van de lopende evaluatie. Een eindoordeel is thans nog niet te geven. Zie overigens vraag 29.

37

*Wat is de reactie van de regering op het voorstel van de SER om de drempel voor aandeelhouders tot het enquêterecht te verlagen van 10% tot 1%. Wat betekent dit voor de positie van activistische aandeelhouders?*

De SER stelt voor om de drempel voor toegang tot het enquêterecht voor vennootschappen met een nominaal aandelenkapitaal van 22,5 miljoen euro te wijzigen. Voor toegang tot het enquêterecht zouden aandeelhouders ten minste 1% van het geplaatste kapitaal moeten vertegenwoordigen. De regering is het met de SER en de adviserende leden eens dat de stijging van de marktkapitalisatie van de beursgenoteerde vennootschappen aanleiding kan zijn om de criteria uit 1970 te heroverwegen. De adviserende leden maken daarbij nog wel enkele voorbehouden. De drempel voor de toegang tot het enquêterecht wordt betrokken bij de herziening van het enquêterecht. Op de uitwerking wordt later terug gekomen. Uitgangspunt blijft dat via het enquêterecht de gang van zaken bij een onderneming en eventuele misstanden aan de kaak moeten kunnen worden gesteld. De procedure moet daarom ook openstaan voor minderheidsaandeelhouders. Anderzijds moet de drempel in verhouding staan tot de huidige marktkapitalisatie van beursgenoteerde vennootschappen.

38

*Verandert het standpunt van de regering als in de toekomst de nalevingspercentages van principe III.7 uit de Corporate Governance Code lager wordt? Bij welk nalevingspercentage acht de regering wel wetgeving noodzakelijk?*

De Monitoring Commissie Corporate Governance Code is door het kabinet ingesteld om de naleving van de Code te monitoren. Het kabinet hecht aan de Code als instrument van zelfregulering. Indien de naleving van een specifieke bepaling verslechtert, valt niet op voorhand te zeggen of wetgeving de meest geschikte wijze is om de naleving daarvan te verbeteren.